
Videnskabsteori og metode i pædagoguddannelsen og hvordan kan de elementer integreres i undervisningen?

Af Anne Mette Carlsund cand.scient.soc. og seminarieadjunkt ved Københavns Socialpædagogiske Seminarium (KSS).

Denne skriftlige redegørelse er en afrapportering af et lokalt forankret pilotforsøgs- og udviklingsprojekt gennemført i perioden maj/juni 2005 til maj 2006 på Københavns Socialpædagogiske seminarium, partnerinstitution i CVU Storkøbenhavn.

Projektet tog afsæt i følgende målsætning:

Udvikle et fagligt grundlag for inddragelse af videnskabsteori og forskningsmetoder i pædagoguddannelsen, med det formål at styrke de studerendes tænkning og udvikle deres kompetencer til at forbinde teori og praksis, desuden at udvikle de studerendes kompetencer til at analysere, fortolke og forstå udvikling i praksis med henblik på at kunne begrunde nye pædagogiske initiativer og dokumentere eksisterende praksis.

Første del af rapporteringen vil udgøre et empirisk belæg for, at metodelære¹ og videnskabsteori skal medtænkes i udviklingen af pædagoguddannelsen. I dette afsnit undersøger jeg desuden på hvilken måde lovforslaget til en ny pædagoguddannelse med tilhørende bemærkninger skulle pege i retning af, at videnskabsteori og metodelære tænkes opprioriteret i den nye uddannelse².

Anden del er en diskussion af, hvordan metode og metodelære kan kobles til pædagoguddannelsen og hvordan dette skal foregå med blik for det særlige ved det pædagogiske felt.

Tredje del udgøres af en gennemgang af de mere specifikt målrettede undervisnings tiltag jeg i tilknytning til dette pilotforsøgs- og udviklingsprojekt konkret har foretaget på 1. semester.

Nye tendenser i det pædagogiske arbejde

Diskurserne³ om det pædagogiske arbejde har gennem det sidste år peget i nye retninger, med nye krav og fordringer til det pædagogisk uddannede personale, og denne tendens skal i en eller anden form integreres i uddannelsen af pædagoger.

Jeg vil anskue disse diskurser som et led i en samfundsmæssig forandringsproces og antager, at de vil være med til at påvirke forståelsen af et fag og en profession: at være pædagog.

Forandringsprocessen i forståelsen af faget og professionen pædagog foregår både internt indenfor professionen og eksternt hos de offentlige parter (stat, kommune og forvaltning) og hos interessenter der gør brug af professionens kompetencer og ydelser.

Overordnet bliver der fra politisk side forventet og stillet krav om, at det pædagogiske arbejde dokumenteres og evalueres, og at det bygger på teoretisk og forskningsforankret viden. Desuden er begrebet "evidens" fra politisk side introduceret som et muligt redskab til at dokumentere virkningen af velfærdsstatens sociale investeringer.

Et eksempel på denne diskussion med både interne og eksterne repræsentanter har fundet sted i fagbladet Socialpædagogen i sommeren og efteråret 2005. Denne diskussion er udledt af, at fagforbundet Socialpædagogisk Landsforbund (SL) har valgt at deltage med repræsentanter i et netværk, der sammen med analysebureauet Mandag Morgen fik til opgave, at udforme et debatoplæg, der har fået titlen: "Virker velfærden? – et debatoplæg om evidens og velfærd". Oplægget blev offentliggjort i januar 2005 og kan findes via SL's hjemmeside www.sl.dk.

Debatten i fagbladet Socialpædagogen kan igen ses som et led i en mere omfattende diskussion om evidens i det sociale arbejde, og diskussionen bliver i Socialpædagogen kædet sammen med, hvad kravet om evidens i det socialpædagogiske arbejde kunne være godt for og hvorvidt det overhovedet er muligt at bruge denne

form for tænkning overfor det pædagogiske arbejde.

I Socialpædagogen nr. 13 2005 kom flere⁴ med deres bud på, hvad evidens-tænkningen indenfor det socialpædagogiske arbejde kan anvendes til.

Gennemgående for deres bud var:

- Styrkelse af det faglige selvværd indenfor den pædagogiske profession, bl.a. gennem en øget dokumentation, tydeliggørelse og synliggørelse af, hvad pædagoger gør, hvorfor de gør det og hvordan det virker.
- Sikre udviklingen af en evalueringskultur, der er orienteret mod at indfange det særlige ved det socialpædagogiske felt – at det er muligt at dokumentere og måle effekten af den socialpædagogiske indsats, selv om dette ikke er en enkel opgave.
- At det bliver muligt, at få en bedre dialog mellem forskning, den politiske forvaltning og den pædagogiske praksis, og at det i den sammenhæng er relevant, at der udvikles uddannelseskra- v, så der bliver lagt mere vægt på forskning og på en forankring af viden i både teori og praksis.

At forskning i socialt arbejde er kommet på den samfundsmæssige dagsorden bliver bl.a. bekræftet gennem statens støtte til oprettelse af Nordisk Campell Center (NCC), der er placeret i tilknytning til Socialforskningsinstituttet (SFI).

NCC er en del af en international sammenslutning, der foretager vurdering af forskning og evalueringer på det sociale område og er en parallel til det medicinske/lægevidenskabelige Cochrane Center. NCC foretager en sammenligning af undersøgelser og studier på tværs af nationale grænser efter nærmere fastlagte kriterier, med det formål at vurdere gyldigheden og validiteten i undersøgelsernes design og resultater, dvs. skabe et styrket belæg for evidens af en given indsats.

Statens medfinansiering af Nordisk Campell Center og debatten i Socialpædagogen kan igen ses som en del af debatten om velfærdsstatens fremtid – hvad kan og skal samfundet tilbyde af social og pædagogisk indsats? Og at evidens bliver betragtet som et redskab, der gør det muligt at svare på, hvordan vi kan få mest velfærd for de penge samfundet har til rådighed.

En afledt effekt af ovenstående er, at der i disse år bliver udbudt konferencer, seminarer mv. fra forskellige sider. DPU, CVU Storkøbenhavn (evaluering og evidensbegrebet) og Styrelsen for Socialt Arbejde har sammen med Eva Kjer Hansen (socialminister) indkaldt til en to-dages konference med internationale indslag. Desuden arrangerer organisationer og foreninger med tilknytning til det sociale arbejde konferencer og seminarer om emnerne.

Et eksempel på dette er det endags seminar tidsskriftet Social Kritik afviklede i januar 2006 med titlen "Evidens i det sociale arbejde"⁵. Et centralt emne i oplæg og diskussioner var ønsket om ikke at gøre den positivistiske og kvantitative tilgang, analyse og metode til den eneste validerende metode. Det blev fremhævet at de kvalitative metoder skal accepteres som validerende på linje med de kvantitative i forbindelse med validering og diskussion af effekten af sociale og pædagogiske indsatser. Dette blev set i lyset af, at der i det pædagogiske arbejde ofte gøres brug af andre metoder og paradigmer end det naturvidenskabelige, samt at den menneskelige faktor er en vanskelig størrelse at kvantificere og sætte på

formel og dermed at kontrollere.

Diskussionen gik også på det etiske dilemma ved brug af kontrolgrupper, når en arbejdsmetode indenfor det pædagogiske felt skulle afprøves (et dilemma, der også må være behandlet indenfor lægevidenskaben), kan det etisk tillades at en gruppe udsættes for en behandling, der rejses tvivl om effekten af? (Social Kritik nr. 102, december 2005).

At disse diskurser og måder at tænke og forholde sig til det pædagogiske arbejde på ikke blot er en diskussion, kan ses ved at lovgivningen på det sociale område (Serviceloven) allerede rummer nye krav om, at der i dagtilbud til børn mellem ½ år og 6 år skal udformes læreplaner med dertil hørende krav om dokumentation og evaluering. Der er dog endnu ikke formuleret politiske krav om, at dokumentationen skal efterleve krav om evidens.

De nye krav og forventninger til den pædagogiske profession kommer ude fra, hvilket er en forandring for en profession og et fag, der historisk har udviklet sig med en udstrakt grad af autonomi, hvor faget så at sige har styret sig selv og selv tilrettelagt arbejdets udførelse. Denne autonomi kan siges at være sat under pres af statens lovgivning og de nye samfundsmæssige krav. Den pædagogiske profession står med en udfordring, da faget ikke har en længerevarende tradition for systematisk dokumentation og italesættelse af sin praksis med en anerkendt teoretisk forankret sprogliggørelse. Spørgsmålet er således om en styrkelse af et videnskabsteoretisk og metodologisk element i pædagoguddannelsen kan være med til at støtte professionen i at kunne forholde sig aktivt til de nye udfordringer.

Den pædagogiske profession og pædagoguddannelsen (grunduddannelse såvel som efteruddannelse) står hermed overfor en udfordring – er den i stand til at kunne mestre og indgå i denne diskussion og løse de opgaver, der hermed bliver forventet af dem?

Lovgrundlaget for uddannelsen til pædagog

Hvis nuværende og kommende pædagoger skal kunne forholde sig aktivt, konstruktivt og kritisk til de nye krav og forventninger til det pædagogiske arbejde, er det nødvendigt at medtænke dette perspektiv i uddannelse og efteruddannelse af pædagoger.

Et lovforslag til ny pædagoguddannelse er blevet behandlet i Folketinget i foråret 2006⁶. Lovforslaget blev sat til behandling den 2. november 2005 og jeg har fundet at følgende dele af dette lovforslag kan ses i tilknytning til argumentationen for at integrerer videnskabsteori og metodetænkning i pædagoguddannelsen (Forslag til Lov om uddannelse af Pædagoger og Bemærkninger til Lovforslaget).

§ 1, Stk. 2.

6) analysere, evaluere, dokumentere og udvikle pædagogisk praksis samt deltage i kvalitets- og udviklingsarbejde.

Fra bemærkningerne til lovforslaget:

"... omfatter dels en overordnet kompetence til at handle og reflektere på forskellige niveauer og i forskellige praksissammenhænge, bl.a. gennemførelse af pædagogiske handlinger, planlægning og refleksion over pædagogisk arbejde og kommunikation om og udvikling af pædagogisk arbejde, dels en række professionelle grundkompetencer. Grundkompetencerne omfatter bl.a. Udviklings- og læringskompetence, herunder evne til at inddrage ny viden og forskning i udvikling af pædagogisk virksomhed".

§ 3.og skal give de studerende grundlag for videreuddannelse.

Der er ingen bemærkninger til § 3 i lovforslaget. I den eksisterende uddannelsesstruktur kvalificeres en

professionsbachelor til at kunne søge på kandidatuddannelser på DPU, samt master og diplomuddannelser. Uddannelser der indskrives i en akademisk tradition og dermed kunne tænkes at fordrer et forudgående kendskab til videnskabsteori og metodelære.

§ 7. Uddannelsen indeholder et tværfagligt element, der tilrettelægges af uddannelsesinstitutionen, og som sigter mod, at den studerende tilegner sig kompetencer til fremme af samarbejde med andre relevante professioner⁷.

Fra bemærkningerne til lovforslaget:

”Samarbejdet mellem pædagoguddannelsen og andre mellemlange videregående uddannelser, herunder læreruddannelsen og socialrådgiveruddannelsen skal styrkes. Målet er, at de studerende får en forståelse af egen og andres kompetencer og profession i løsning af konkrete arbejdsopgaver. Dette vil give en bedre opgaveløsning i samarbejdsfladerne mellem professionerne og kan bl.a. bidrage til at bryde negativ social arv gennem udøvelsen af den pædagogiske profession”.

§ 7 er ikke direkte relateret til relevans af videnskabsteori og metodelære i pædagoguddannelsen, men jeg antager at der kan være tale om en relevans i forhold til at kunne forstå andre professioners vidensgrundlag, deres måder at tænke og tilrettelægge praksis på.

§ 9⁸. I uddannelsen indgår for den enkelte studerende et professionsbachelorprojekt, der sigter mod, at den studerende tilegner sig

- 1) særlig indsigt i et afgrænset område eller problem af både teoretisk og praktisk karakter inden for et centralt pædagogisk arbejdsområde,
- 2) færdighed i at indsamle, dokumentere, analysere, reflektere og perspektivere viden og information inden for pædagogfaglige emner og problemstillinger og
- 3) færdighed i at formidle pædagogfaglige emner og problemstillinger.

Den studerende vil i forbindelse med sit professionsbachelorprojekt blive stillet overfor den udfordring at skulle redegøre og argumentere for, hvordan viden er indsamlet og analyseret dvs. redegøre for sit valg af metode.

Lovforslaget indeholder således elementer, der peger i retning af, at det er relevant at inddrage videnskabsteori og metodelære i pædagoguddannelsen, men peger ikke i retning af en opprioritering. På baggrund af diskussionerne om evidens i det sociale og pædagogiske arbejde, samt kravet til professionsudøverne om at deres arbejde skal dokumenteres og evalueres, samt de tendenser der kan ses i den nye lov om pædagoguddannelsen vil det være relevant at diskutere hvordan og under hvilke former og betingelser videnskabsteori og metodelære skal medtænkes i pædagoguddannelsen fremover med afsæt i det pædagogiske professionsfelt.

Metodelære og videnskabsteori i tilknytning til den pædagogiske profession

Gennem de sidste 25 år er forskningsfeltet ”Forskning i socialt arbejde” blevet udviklet og hermed er der produceret ny viden om det sociale arbejde (Egelund 2001). Spørgsmålet er hvordan den pædagogiske profession og uddannelse kan integrere og drage nytte af denne forskning i udviklingen af det sociale og pædagogiske arbejde fremover.

Professor ved Sociologisk Institut Margaretha Järvinens siger følgende:

"For egentlig er socialarbejderen jo ikke negativ indstillet overfor forskning, de ønsker bare selv at stå for denne forskning. De er de eneste, mener de, som har mulighed for at beskrive den praktiske kundskab uden at slå den ihjel med de videnskabelige abstrakte teorier. (Järvinen 2002 s.82, min oversættelse).

Dette citat fra 2002 antyder, at der er et behov for, at der bliver skabt et grundlag for en dialog mellem den videnskabelige forskning og de aktører der udøver den pædagogiske profession i praksis. Järvinen får i citatet sat et lighedstegn mellem beskrivelsen af den praktiske kundskab og det at bedrive forskning, hvilket indfanger det særlige ved det pædagogiske fagfelt og uddannelse; at vidensgrundlaget udgøres af såvel abstrakte teorier som praksisviden.

Pædagoger skal i fremtiden kunne forholde sig til begreber og områder som: Evidens, evaluering og dokumentation; de skal kunne synliggøre, at deres praksis er forankret i en teoretisk og forskningsbaseret viden; de skal indgå som aktive medproducenter af viden.

Hvorvidt professionen ude i praksis selv skaber teori og forskningsbaseret viden kan diskuteres, men det pædagogiske personale er aktører i produktionen af denne viden, og de er gennem deres deltagelse i forskningsprojekter og gennem deres egen daglige dokumentation af hverdagens praksis med til at skabe et grundlag for, at denne videnproduktion bliver muliggjort. Den praktiske kundskab bliver i øjeblikket italesat ind i – og i samarbejde med – forskningsfeltet; forskning i socialt arbejdet. Et forskningsfelt der er lokaliseret indenfor sektorforskning og universiteterne, der pt. har definitionsretten. Hvorvidt der i tilknytning til de pædagogiske uddannelser vil udvikle sig en selvstændig forskningstradition, der formår at indfange spændingsfeltet mellem den traditionelle videnskabelige forskning og praksisviden, er et spørgsmål til fremtiden.

Et led i den retning vil være at pædagogstuderende skal kunne forholde sig aktivt og deltagende til brug af forskningsbaseret viden og videnskabelse, således at professionen besidder kundskab om metoder til at skabe viden og i tillæg hertil har indsigt i videnskabsteori.

Denne indstilling giver ikke svar på spørgsmålet om under hvilken form og indenfor hvilken forståelsesramme denne kundskab og indsigt skal etableres dvs. hvordan undervisning i videnskabsteorien og de videnskabelige metoder relateres til den pædagogiske profession og herved integreres i uddannelsen. Et første krav kan være, at der etableres en kritisk refleksion hos undervisere, således at der ikke sker en automatisk overførsel af en akademisk undervisningstradition.

Jeg finder denne kritiske refleksion nødvendig, bl.a. i forhold til hvordan metodebegrebet skal forstås og defineres i relation til det pædagogiske arbejde (en professionsrelateret videnskab). Jeg er gennem diskussioner med kollegaer på KSS nået frem til en erkendelse af, at den definition af metodebegrebet hver enkelt underviser bringer ind i diskussionen er præget af den uddannelsesmæssige baggrund og hermed akademiske socialisering de selv kommer fra (den kan være påvirket af fag, historisk tid og uddannelsesinstitution). Dette har betydet, at jeg selv har skullet forholde mig kritisk reflekteret til den forståelse, jeg bringer med ind i diskussionen. Min forståelse er således præget af min akademiske socialisering på Sociologisk Institut ved Kbh. Universitet i perioden 1996-2002. Den indeholder en viden om og færdighed i, at anvende og kritisk forholde sig til kvantitative såvel som kvalitative metoder.

Den kritisk reflekterende diskussion med kollegaer har peget i retning af, at disciplinen sociologi og dette fags metodologiske tænkning kan bibringe et afsæt for at udvikle metoder og metodebegrebet i relation til den pædagogiske profession, bl.a. fordi:

"Sociologien er videnskaben om de sociale relationer og disses udvikling og forandring på alle samfundets niveauer....Sociologien er derfor kendetegnet ved et helhedssyn på de samfundsmæssige fænomener" (Andersen & Elm Larsen 1995, s.37).

Denne forståelse af sociologien, finder jeg, rammer ind i ét af den pædagogiske professions kerneområder: arbejdet i og med relationer mellem mennesker, og at kunne forstå og kunne arbejde indenfor disse relationer på alle niveauer i samfundet og at kunne arbejde med og forholde sig til sociale forhold⁹. Dette indebærer ikke at pædagoguddannelsen uden yderligere diskussioner skal overtage den sociologiske tænkning og metodetilgang, men at der her er en bredde, pluralisme og en tradition for at kombinere metoder, der kunne inspirere. Jeg antager at der med afsæt i sociologiens metodeforståelse kan åbnes op for en kritisk reflekteret diskussion, der har som målsætning at knytte metode, vidensproduktion og videnskabsteori til den pædagogiske profession.

Det vil derfor være relevant at se på, hvordan metodebegrebet defineres og bliver forstået indenfor det sociologiske felt og jeg vil derfor tilslutte mig Ole Bjerg's¹⁰ definition:

"En metode er først og fremmest en fremgangsmåde. Metoden rummer anvisninger på, hvordan man indsamler og analyserer data og dermed producere viden.....at metoden som fremgangsmåde tjener det formål at kvalificere vores tilgang til genstandsfeltet og dermed vores viden". (Bjerg 2003, s.4).

Dette lægger op til, at valg af metode altid er knyttet til, hvad der skal skaffes viden om (genstandsfeltet, analyseområdet, problemstillingen), og hvad formålet er med at skaffe denne viden (erkendelsesinteresser – hvem har interesse i denne viden og hvad skal den kunne bruges til?), samt at metoderne skal vurderes som egnede til at producere og systematisere viden med relevans for problemstillingen; dens hvad og hvorfor (Andersen & Elm Larsen 1995).

Det vil i denne forståelse være muligt at medtænke det pædagogiske felts betingelser for vidensproduktion, da metoderne kvalificeres i forhold til om de er adækvate til at give viden om det aspekt og perspektiv ved det pædagogiske felt en given problemstilling berører.

Desuden lægger denne forståelse sig ikke fast på en bestemt tilgang til at skabe viden¹¹ og er således ikke fortaler for ét videnskabsteoretisk paradigme, men lægger op til en kritisk refleksion over de bagvedliggende forhold omkring produktionen af viden. Dermed fordres der et kendskab til metodernes mulige forankring i og/eller tilknytning til særlige videnskabsteoretiske paradigmer.

Dette er en indstilling der synes at præge en ny bog "Almen videnskabsteori for professionsuddannelserne" (Røn 2006). Hvor det i forordet til bogen bliver sagt:

"Bogen er skrevet med det sigte at gøre arbejdet med videnskabsteori til en integreret del af uddannelserne, således at videnskabsteori bliver et nyt perspektiv i uddannelserne, ikke blot et yderligere indhold" (Røn 2006, s.7).

Forfatteren påpeger desuden, at det er vigtigt i relation til professionerne at tale alment om viden og videnskab, da professionernes fag indeholder mange videnskabelige fag.

Med denne brede og almene tilgang til forståelse af metoder til vidensproduktion bliver det muligt for den pædagogiske profession:

- at kunne forstå og kritisk forholde sig til andres forskning
- at kunne deltage i og reflektere over kravet om evidens, evaluering og dokumentation
- at dette på længere sigt vil styrke dialogen med forskningsfeltet

Videre vil det være med til at styrke den teoretiske og forskningsbaserede forankring af de opgaver det pædagogiske arbejde rummer, jeg tænker her på opgaver som:

- formidlingsopgaver
- samarbejde, internt i institution og med eksterne samarbejdspartnere såvel den offentlige forvaltning som forskere og konsulenter.
- etablering af muligheder/rammer/betingelser for den sociale og individuelle udvikling
- planlægning med henblik på udvikling/forandring
- forståelsen af den samfundsmæssige kontekst det pædagogiske arbejde indskrives i

(kilden til denne liste er: "Pædagogens kompetenceprofil" udarbejdet af en arbejdsgruppe nedsat af Undervisningsministeriet, januar 2005).

Jeg har hermed gjort rede for min forståelse af metodebegrebet i relation til den pædagogiske profession og hvordan dette er forbundet til forståelsen af, hvordan viden skabes, men tilbage står, hvordan dette konkret kan integreres i en undervisningspraksis.

Den praktiske placering af videnskabsteori og metodologi i pædagoguddannelsen

Hvordan griber vi som undervisere dette an – hvordan skal videnskabsteori og metodelære integreres i studieplanlægningen? Dette afsnit er en gennemgang af de konkrete overvejelser og den konkrete undervisningspraksis som jeg har udført i forbindelse med dette forsøgs- og udviklingsprojekt på KSS.

Første skridt i dette arbejde bestod i at identificere, hvilke mere konkrete elementer der kan være tale om. Resultatet blev at se følgende områder som centrale. Dette er illustreret i en model vedlagt som bilag:

- Et studieteknisk element
- Viden om og forståelse af, hvordan et projekt og undersøgelser designes/tilrettelægges (planlægningskendskab)
- Viden om og kendskab til metoder til vidensindsamling
- Viden om og kendskab til metoder til vidensanalyse/vidensbearbejdelse
- Viden om, hvordan ny viden kan etableres

Med modellen skal det illustreres, at det handler om at se videnskabsteori og metodedænkning som en læringsproces, der bør/skal igangsættes ved 1. semester – dvs. integreres i undervisningen ved studiestart – hvor der i starten af uddannelsen vil være fokus på modellens venstre side.

Gennem studieforløbet kan det være en målsætning, at de studerende opnår færdigheder i selv at kunne mestre dette – at komme fra at have en ydre viden og forståelse af et felt, til at få en større sikkerhed i også at kunne integrere det som kompetencer og redskaber i deres professionspraksis.

Herved gives de studerende en indsigt i og forståelse for videnskabelig forskning og forskningsbaseret viden, samt en mulighed for at kunne forholde sig kritisk reflekteret til eventuelle henvendelser om at indgå i forsknings og/eller forsøgs- og udviklingsarbejde.

Denne viden vil ligeledes kunne fungere som en tilgang til at udvikle en pædagogisk evaluerings- og dokumentationskultur indenfor den pædagogiske praksis.

Hvorvidt pædagoger med reference til citatet fra Järvinen selv skal igangsætte forskning og stå som ansvarlige for forskningsinitiativer vil jeg lade stå åbent til videre diskussion.

Konkrete initiativer gennemført efteråret 2005

Ved starten af uddannelsen var pilotprojektets målsætning at rette den undervisningsmæssige indsats mod at give de studerende redskaber/kvalifikationer, der åbner op for at kunne forholde sig kritisk, konstruktivt og kreativt til det metodologiske og videnskabsteoretiske felt og hvordan det kan medtænkes i deres fortsatte studieforløb.

På baggrund af egen erfaring fra undervisning på 1. semester og diskussioner med kollegaer fra teamet, de studerendes udtalelser om deres forventninger ved starten af studiet og deres evaluering af 1. semester, blev det formuleret at målet for de studerende på 1. semester var, at de:

- tilegner sig viden om og erfaring med at kunne læse og analysere faglige tekster,
- at de skal tilegne sig viden, der gør det muligt for dem at analysere tekster og i den forbindelse kunne skelne mellem teoretiske og holdnings/værdiorienterede tekster, sat
- at de bliver opmærksomme på deres og andres menneskesyn, og hvordan dette indgår i tekster og er en del af deres egen forståelseshorisont

Ideen har været, at dette skal foregå gennem konkrete opgaver og forløb, hvor videnskabsteoretiske og metodologiske begreber og talemåder bliver anvendt, således at de studerende gennem en læringspraksis/løsning af konkrete opgaver stifter bekendtskab med metoder til vidensindsamling (litteratursøgning, iagttagelse, interview/samtaler) og metoder til at bearbejde disse på, og hvordan ny viden/forandring opstår.

Jeg vil i det følgende beskrive tre undervisningsprojekter jeg konkret har udviklet eller deltaget i udviklingen af. Alle forløb er foregået i tilknytning til 1. semesters undervisning.

1. Startprojekt – Lær Sydhavnen at kende

I forbindelse med teamets planlægning af undervisningsforløbet blev det valgt at sætte processen i gang i de studerendes anden studieuge på seminariet. De blev her sendt ud i et to-dages projekt- og gruppearbejde med titlen: "Lær Sydhavnen at kende".

Projektet havde tre formål:

1. at de studerende kom til at lære hinanden nærmere at kende,
2. at de fik kendskab til det geografiske område, seminariet er placeret i (det er et sammensat geografisk område, der er under forandring), og
3. at de skulle sammenholde deres observationer og tanker med deres egen forforståelse (baggrund og hidtidige erfaringer)

Det konkrete hold blev inddelt i 5 grupper, der hver fik til opgave at undersøge et på forhånd angivet område af Sydhavnen. Fordelingen af områder på de enkelte grupper foregik ved lodtrækning.

Selve opgaven var formuleret med fire dele:

1. En forberedelsesfase – hvor gruppens medlemmer fortæller hinanden om deres baggrund, samt udveksling af forestillinger om, hvad de vil komme til at se på deres tur
2. Indsamling af viden om det tildelte kvarter

3. Bearbejdning af den indsamlede viden og forberedelse af en formidling til resten af holdet
4. Præsentation for resten af holdet.

Opgaven var således opbygget som et design af et projekt eller en undersøgelse.

Ved semestrets afsluttende evaluering og snak om, hvad de studerende kunne huske og som havde fungeret godt, blev denne opgave fra starten trykket frem som en øjenåbner og en god måde at komme i gang med studiearbejdet på. Desuden fik de lært hinanden at kende i en faglig proces. Der er ikke foretaget en systematisk testning af, hvorvidt de på dette tidspunkt kan se, at der er tale om en skabelon til at arbejde med projekter.

2. Teori-Praksis

Et andet vigtigt led i undervisningen var at gøre de studerende reflekterende i forhold til, hvornår en tekst indeholdt teori, og hvornår der var tale om holdningsformidlende tekster.

Til dette mål arbejdede holdet med afsæt i en konkret artikel af Anne Marie Møller "Hvad er social kompetence?" fra Social Kritik nr. 82, 2002.

Denne artikel er valgt, da den i sin form, fremstilling og opbygning fremstår eksemplarisk. Den tager afsæt i en praksisfortælling (artiklens indledende afsnit), dette efterfølges af en problematisering og en teordiskussion inden forfatteren argumenterer for sin teoretiske tilgang og hvordan denne teori kan give en fortolkning af fortællingen.

De studerende fik som forberedelse til undervisningen besked på ved læsningen af teksten at bemærke:

- hvor praksis var til stede
- hvor teorien var til stede
- hvor forfatteren markerede sin egen position i forhold til emnet

I selve undervisningen var der først tale om et holdoplæg og holddiskussion med afsæt i artiklen "Teori og Praksis – eller – praksis og teori" af Jonas Gabrielsen. Oplægget havde fokus på, at der er tale om to positioner og synsvinkler at se teori og praksis fra; henholdsvis praktikerens og teoretikerens. Artiklens fokus er på, hvordan de to positioner forholder sig til hvad praksis og teori er, hvordan relationen er mellem de to dele og hvilke krav der er til teoriens funktion.

Herefter blev de studerende i grupper bedt om at arbejde med følgende:

- At afgrænse hvilke problemstillinger teorien i artiklen skal forholde sig til
- At afdække hvilke begrundelser artiklens forfatter giver for at inddrage de forskellige teorier
- At diskutere hvad de forskellige teorier bidrager med i forhold til problemstillingen
- At forholde sig til forfatterens kritik/refleksion over teorierne

Der er ikke foretaget en systematisk evaluering af dette gruppearbejde, men i den efterfølgende diskussion på holdet om teksten og de stillede spørgsmål kom det frem, at de studerende ikke oplevede dette som en simpel og enkel opgave. Dette er således et undervisningsmodul, som jeg arbejder med at udvikle med henblik på at skabe en større sammenhæng mellem de forberedende spørgsmål og det efterfølgende oplæg og gruppearbejde på holdet.

3. Metodeafsnit i projektopgave

Mod slutningen af semestret arbejdede de studerende med et selvvalgt emneprojekt, hvor de selv skulle tilrettelægge og designe deres projekt. De har ca. 10 dage til at arbejde med projektet inden det afleveres og de foretager en fremlæggelse af projektet for deres hold.

I forbindelse med dette års projekt blev der for hele årgangen indført et krav om, at de studerende skulle redegøre for deres valg af metode. Dette blev i projektvejledningen beskrevet med følgende krav:

Metode

Redegørelse og begrundelse for, hvordan emnet undersøges teoretisk og empirisk, dvs:

- Valg af faglig vinkel og begrundelse herfor
- Valg af teori og begrundelse herfor
 - En redegørelse og begrundelse for, hvilke teorier og forfattere der vælges, hvad de anvendes til og hvorfor
- Valg af empiri og begrundelse herfor (ikke et krav at empiri inddrages)
 - Ved empiri forstås:
 - Egne undersøgelser i og af praksis (observationer, interview, samtaler, praksisbeskrivelser)
 - Andres undersøgelser i og af praksis
 - Dokumenter (f.eks. love, cirkulærer og bekendtgørelser, handleplaner og virksomhedsplaner)

Denne forståelse af og tilgang til at arbejde med et metodeafsnit i en opgave ligger indenfor den definition af metodebegrebet jeg tidligere har redegjort for, at metoden er anvisninger der har til formål at kvalificere tilgangen til genstandsfeltet. Hvorvidt dette også er blevet synligt for de studerende og hvorvidt de har anvendt erfaringer fra den hidtidige undervisning er ikke evalueret systematisk. Derimod har jeg foretaget en gennemgang af et antal projektbesvarelser med det formål at få et billede af, hvordan de studerende har grebet denne del af projektbesvarelsen an. Denne analyse kan ligeledes vise, hvordan de studerende fortolker den udleverede vejledning.

Analysen bygger på en gennemgang af 16 projekter, med fem vejledere og studerende fra tre hold (ca. 60 % af årgangen).

Gennemgangen viser, at der i 8 ud af de 16 projekter er et afsnit med overskriften "metode". Dette er dog ikke det samme som at grupperne har begrundet og argumenteret for de valg de foretog sig. Dette sker i forskellig grad f.eks. ved at skrive:

"Vi har brugt Naser Khader som baggrundsviden for den muslimske opdragelsesmodel....Der udover har vi brugt John Aasted Halse til at belyse den danske opdragelsesmetode".

"Vi vil svare på spørgsmålet om betydning af relationer for udviklingen af barnet. Det vil vi gøre ved at redegøre for Daniel N. Stern's relationsteori og derved beskrive barnets identitetsdannelse".

"Vi har valgt at sætte flere forfatters analyse af emnet op mod hinanden for at få forskellige synspunkter både på begrebet straf og anvendelsen af dette, for og imod (her udelades at angive hvilke forfattere der er valgt)".

"Vi har valgt Daniel Stern fordi han er småbørnsforsker, hvor Jean Piaget forsker i børn fra 0-12 år og Berit Bae fordi hun mener, at anerkendende relationer skal være et ideal i pædagogisk praksis".

Tre grupper skiller sig ud ved i deres argumentation mere synligt at koble til det valgte emne, her skrives f.eks:

”Da barnet allerede kommunikerer fra 0 års alderen er det nærliggende at vælge Barn/Bruger som faglig vinkel. Den vinkel fører automatisk til Institutionen, da det er her barnet befinder sig en stor del af hverdagen og her foregår kommunikationen mellem Pædagogen og Barn/Bruger”.

”Derefter vil vi sætte os ind i Rene Spitz og John Bowlby’s undersøgelser/observationer, der vil give os en forståelse for barnets behov for omsorg og tryghed. Rene Spitz og John Bowlby har begge bidraget med forskning indenfor emnet”.

”Vi har valgt litteraturen ud fra følgende teoretikere og forfattere som går ind for og som har forsket i anerkendende relationer (efterfulgt af en liste over forfattere og deres faglige baggrund)”.

Fem opgaver har dele af metodeelementerne med kortfattet i indledningen, men igen er argumenter og begrundelser ikke særlig tydelige.

Tre opgaver medtager ingen form for metodeafsnit.

Hvorvidt opgavens omfang på 5 sider skal tages med i betragtning i forhold til de studerende valg er det ikke muligt at besvare på baggrund af dette materiale. En anden ikke vurderet men relevant faktor er vejlederens opmærksomhed på og krav til dette afsnit i forbindelse med vejledningen.

Halvdelen af grupperne i dette materiale har således fuldt opgavemanualens krav, men samtidig bliver det synligt, at det at kunne begrunde og argumentere for valg af teorier og perspektiver skal styrkes. Hvorvidt det er muligt at forvente et mere sikkert niveau i løbet af 1. semester kan diskuteres.

Resultatet her peger i retning af at fokus i den undervisning der går forud med fordel kan rettes mod at åbne de studerendes blik for at tænke i relevanskriterier i forhold til deres emne og problemstilling, og hvordan dette kan medtænkes når de begrunder og argumenterer for deres valg i projektet. Analysen antyder, at de studerende ikke i tilstrækkeligt omfang endnu mestrer at se sammenhængen mellem deres opgaves Hvad og Hvorfor i forhold til deres begrundelse for Hvordan de griber det an.

Endnu et element det kan være relevant at inddrage i denne diskussion er, at studerende, der påbegynder en pædagoguddannelse, kommer med differentierede skole og uddannelsesbaggrunde (gymnasiale uddannelser, særligt tilrettelagte HF forløb (”pædagogpakken”), PGU og faglige uddannelser). Fra disse uddannelser medbringer de studerende erfaringer, der kan anskues som en socialisering i opgaveskrivning, som de skal have sat i spil i forhold til de krav og forventninger, der ligger i pædagoguddannelsen. Desuden vil der for en gruppe af studerende være tale om en afstand i historisk tid siden de sidst arbejdede med skriftlige opgaver.

Der ligger her en didaktisk diskussion gemt om ligheder og forskelle i gymnasiale opgaver og opgaver på pædagoguddannelsen, hvor sidstnævnte har et særligt kendetegn; der vil altid skulle foregå en diskussion af og refleksion over betydningen for den pædagogiske handling og praksis dvs. et handlingsorienteret element, samt at de studerende bliver bedt om at tage stilling dvs. markere en personlig holdning der skal være fagligt og teoretisk begrundet.

Dette særlige i pædagoguddannelsens opgaver synliggør ligeledes at metodebegrebet kan dække over to forhold, der ligeledes er vidensgrundlag for det pædagogiske felt:

- den konkrete handlingsmetode (praksismetoder)
- den metode der anvendes til at få viden og analysere viden med (videnskabelige metoder)

Pilotprojektets fokus på at integrere metode og videnskabsteori som elementer i de daglige studieopgaver og projekter anser jeg fortsat for at være hensigtsmæssig, men der skal fortsat ske en udvikling af de didaktiske overvejelser og underviserens rolle og funktion.

I forhold til den konkrete undervisning skal der arbejdes videre med at formulere målsætning for de enkelte undervisningsmoduler med henblik på at udvikle en systematisk evaluering.

Afrunding

Den samfundsmæssige udvikling og forandringsproces stiller nye krav og udfordringer til det pædagogisk uddannede personale. Jeg formulerede således som afslutning på første del af denne afrapportering en antagelse om, at den pædagogiske profession og pædagoguddannelsen (grunduddannelse såvel som efteruddannelse) står overfor en udfordring, efterfulgt af spørgsmålet om, hvorvidt pædagoger er i stand til at kunne mestre og indgå i diskussionen og i at løse de opgaver, der hermed bliver forventet af dem?

Det er gennem denne afrapportering blevet argumenteret at videnskabsteori og metodelære fortsat skal udgøre et element i undervisningen på pædagoguddannelsen, samt at det med de nye diskurser og krav indenfor feltet ikke bør forsvinde som en del af grundlaget, snarere tværtimod. Jeg betragter det som et led i at kunne kvalificere pædagogers dokumentation af det pædagogiske arbejde og deltagelse i diskussioner med såvel forskningsniveauet som det forvaltningsmæssige og politiske niveau. Der er i uddannelsen til pædagoger andre elementer der bør indgå i opkvalificeringen af pædagogen med henblik på at kunne håndtere den samfundsmæssige kompleksitet både i den praktiske, teoretiske og kreative del af uddannelsen. Det ligger dog udenfor dette pilotprojekts målsætning.

Pædagoger skal i fremtiden kunne forholde sig til begreber og områder som: Evidens, evaluering og dokumentation; de skal kunne synliggøre, at deres praksis er forankret i en teoretisk og forskningsbaseret viden; de skal indgå som aktive medproducenter af viden.

Hvorvidt den nye Lov om Pædagoguddannelse vedtaget 19. april 2006 kan sikre at fremtidens pædagoger er rustet til at forholde sig til disse nye udfordringer vil på dette tidspunkt være et åbent spørgsmål, men at der i den sammenhæng ligger en fortsat udfordring for undervisere ved seminarierne i CVU'et er sikkert. Dét underviserne ligeledes bør inddrage i deres planlægning er, at få sat gang i en klarlægning af egen forståelse af begreberne, for som det er beskrevet i denne afrapportering spiller underviserens egen uddannelsesmæssige socialisering ind.

Jeg har søgt at argumentere for en bred og åben tilgang til metodebegrebet og det videnskabsteoretiske felt, for at gøre det muligt at åbne op for en dialog og kritisk refleksion omkring metodevalgenes tilknytning til det pædagogiske praksisfelt. Det er vigtigt at integrationen af videnskabsteori og metode i pædagoguddannelse ikke alene bliver set som en akademisk kvalificering, men ses som en tilgang der kan åbne op for en udvikling af den pædagogiske praksis og som en tilgang til at argumentere for og igangsætte udviklings- og forandringsprocesser i den pædagogiske praksis. Nuværende såvel som kommende pædagoger vil blive stillet overfor fortsat at skulle udvikle deres profession og faglige praksis og dette vil i stadig stigende grad skulle ske i dialog og samarbejde med andre faggrupper, den offentlige forvaltning og den videnskabelige forskning.

Et fremtidigt udviklingsarbejde med dette område ville skulle udvikle mere konkrete ideer om hvordan videnskabsteori må/kan konstrueres og anvendes efter andre kriterier end den klassisk akademiske, således at pædagoguddannelsen medtænker såvel traditionel/universitær videnskabsteori og udvikler den i en kritisk reflekteret diskussion med vilkårene for vidensproduktion i det pædagogiske professionsfelt. En målsætning for det videre arbejde kunne være at formulere tanker om en anderledes videnskabsteori, samt arbejde med at redefinere evidens i et andet vidensbegreb. I den sammenhæng må den menneskelige faktor, den subjektive dimension, medtænkes, så den kan tillægges værdi som evidensskabende element, således at de positivistiske traditioner ikke står alene. Dette vil ligge i forlængelse af den diskussion der fandt sted på seminaret afviklet af tidsskriftet "Social Kritik".

Modellen (se bilag) for videnskabsteori og metodes integration i pædagoguddannelsen er mit første og nuværende bud på et fagligt grundlag for inddragelsen af disse elementer i pædagoguddannelsen. Det er ikke muligt på nuværende tidspunkt at sige, hvorvidt den didaktiske tilgang, optaget fra september 2005 har været igennem på deres 1. semester, sætter sig spor og de studerende får udviklet deres kompetencer på området, dette vil alene kunne ske ved at følge dem mere systematisk de kommende studieår. Det er sikkert at den proces arbejdet og diskussionerne har sat i gang i underviserteamet vil blive fortsat med en intention om en fortsat udvikling af vores undervisningstiltag. En del af denne diskussion vil sandsynligvis komme til at berøre, hvordan bl.a. evidensstærkeningen med sin form for viden om og tænkning af metode kommer til at sætte sig spor i forhold til det pædagogiske arbejde.

PS. Under den sidste afsluttende revidering af ovenstående tekst blev det i "Nyhedsbrev CVU Storkøbenhavn, uge 24" bemærket, at der var kommet en ny bog om samfundsvidenskabelige metoder: *Valg der skaber Viden*, Søren Voxted (red.) Academica 2006, med en artikel skrevet af Mai-Britt Herløv Petersen fra Videncenter for ledelse og læring ved CVU Storkøbenhavn.

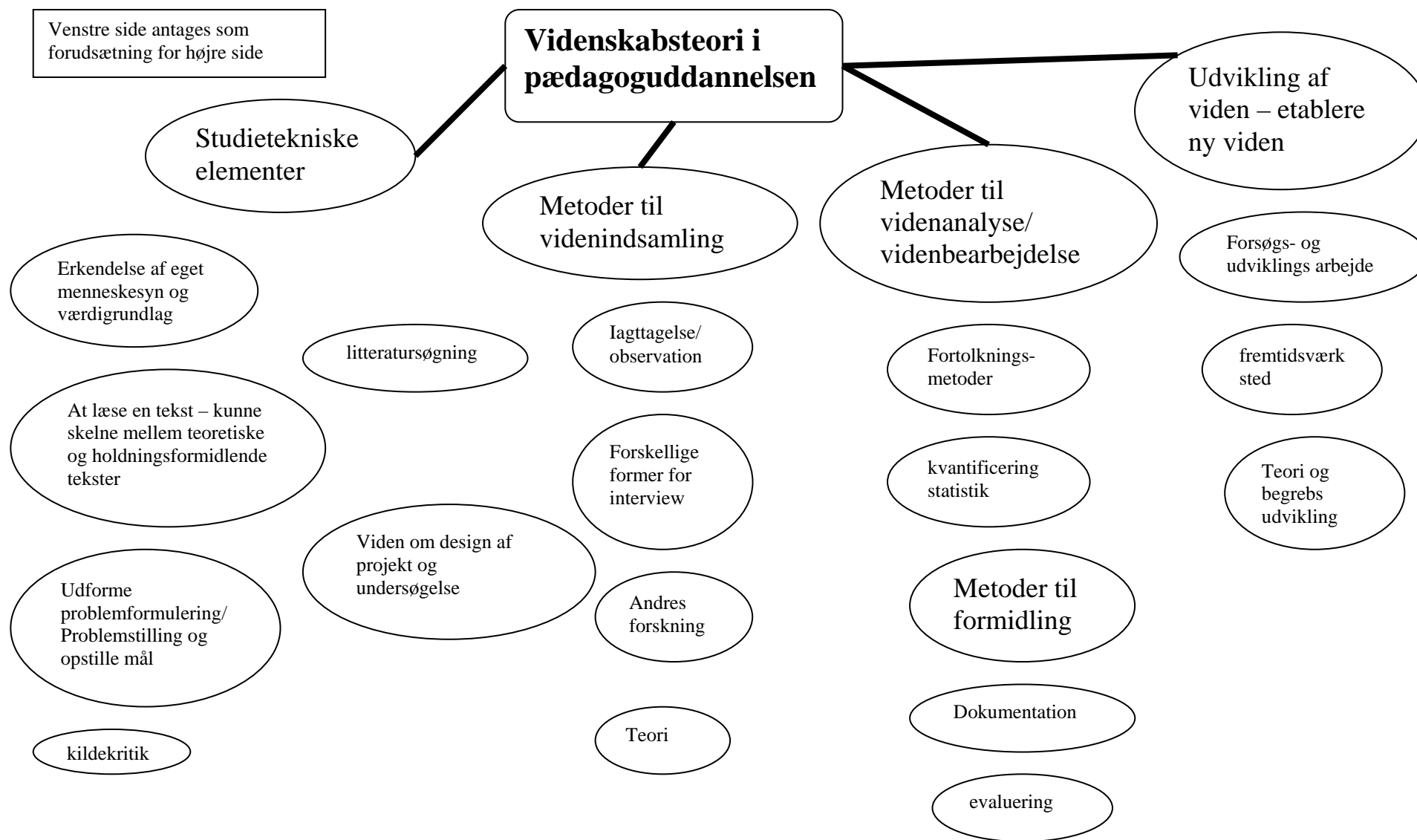
Litteraturliste

- Andersen, Heine 1994: "Hvad er videnskabsteori og metodelære" kap. 1 *Videnskabsteori og metodelære, Bind 1 Introduktion*, Andersen Heine (red.) 4. udgave, Samfundslitteratur 1994.
- Andersen, John & Elm Larsen, Jørgen 1995: "Hvad, hvorfor og hvordan – metodologi, erkendelsesinteresser og etik i sociologisk forskning", *Dansk Sociologi* nr. 4, 6. årgang 1995.
- Bjerg, Ole 2003: "Methodenstreit revisited – om de sociologiske metoders epistemologi", Sociologisk Rapportserie nr. 3, 2003, Sociologisk Institut, www.sociology.ku.dk/Forskning/Rapportserie.
- Egelund, Tine 2001: "Evidensbaseret socialt arbejde", *FORSA Information*, december 2001.
- Forslag til Lov om uddannelse af pædagoger (professionsbachelor) og Bemærkninger til Lovforslag fremsat 2. november 2005 af Bertel Haarder.
- Gabrielsen, Jonas 1999: "Teori og praksis – eller – praksis og teori", *Vera*, nr.7 april 1999.
- Järvinen, Margaretha 2002: "Mötet mellan klient och system – om forskning i socialt arbete", *Dansk Sociologi* nr. 2, 13. årgang, juli 2002.
- "Pædagogens kompetenceprofil" udarbejdet af en arbejdsgruppe nedsat af Undervisningsministeriet, januar 2005.
- Røn, Carsten 2006: *Almen videnskabsteori for professions uddannelserne – iagttagelse, viden, teori, refleksion*, Alinea, København.
- Socialpædagogen nr. 13/2005 62. årgang.
- Social Kritik nr. nr. 102, december 2005.

Noter

- ¹ Jeg forstår begrebet metodelære således: "Metodelære handler om, hvilke fremgangsmåder man bør eller kan anvende, hvis man vil frembringe videnskabelig gyldig viden" (Andersen 1994 s.19).
- ² Under arbejdet med denne afrapportering er lovforslaget vedtaget, men bekendtgørelser er endnu ikke udformet.
- ³ Jeg anvender begrebet "diskurs" synonymt med italesættelse, forstået som den måde et bestemt fænomen eller område omtales på og diskuteres indenfor et bestemt felt. Jeg skriver ordet i flertal, da italesættelsen sker fra både aktører i det pædagogiske arbejdsfelt og aktører der er involveret i dette på andre niveauer (politisk, forvaltning). Jeg forholder mig ikke til, hvorvidt der her er tale om modstridende diskurser, men alene på et refererende niveau.
- ⁴ Leder af Nordisk Campell Center Merete Konnerup, Socialchefernes formand Ole Pass, socialdirektør i Rødovre, Kommunaldirektørernes formand Allan Vendelbo, kommunaldirektør i Ballerup og lektor ved den Sociale Højskole i Århus Søren Peter Olsen.
- ⁵ Jeg var med som deltager ved dette seminar.
- ⁶ Loven vedtaget april 2006. Jeg har i denne afrapportering skrevet ud fra en antagelse om, at bemærkningerne til lovforslaget i stor udstrækning senere vil kunne aflæses i bekendtgørelsen. Ordlyden i § er kontrolleret og det er bemærket, hvis der er ændringer.
- ⁷ Denne § er i den vedtagne lov § 8 med følgende ordlyd: Uddannelsen indeholder et tværprofessionelt element, der tilrettelægges af uddannelsesinstitutionen, og som sigter mod, at den studerende tilegner sig kompetencer til fremme af samarbejde med andre relevante professioner.
- ⁸ Denne § er med samme ordlyd i den vedtagne lov blevet til § 10.
- ⁹ Relationen udgør som sagt ét af den pædagogiske professions kerneområde. Øvrige kerneområder er dannelse/socialisering, udvikling (psykologisk, fysisk og social) og læring. Disse kerneområder anskuer jeg som knyttet til relationen, da de ikke udøves løsrevet fra relationen.
- ¹⁰ Ole Bjerg er kandidat i sociologi og ph.d. studerende ved Sociologisk Institut, Kbh. Universitet. Han er sammen med Kapar Villadsen redaktør på bogen "Sociologiske metoder – fra teori til analyse af kvantitative og kvalitative studier" Forlaget Samfundslitteratur 2006.
- ¹¹ Herved lægges op til at udviklingen af metodelæren kan ske i en dialog mellem de forskellige fagtraditioner, som den pædagogiske profession trækker på viden fra dvs. at sociologien/socialvidenskaben såvel som pædagogik og psykologi inddrages i denne diskussion.

Udkast til en model for videnskabsteori i pædagoguddannelsen – en systematisering af elementer i genstandsfeltet.

Overgribende for hele genstandsfeltet/figuren er: De videnskabsteoretiske paradigmer og de videnskabsfilosofiske ontologier.